

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

A BONAMENTUL : (48 NUMERE)

În România un an 10 lei
„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ 6 „
În toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ :

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMAR :

25 Bani

Se găsește în numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină.
Linia : 10 lei.

No. 6.

DUMINICĂ 29 NOEMBRIE 1909

Vol. 7.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

† Dr. Augustin Bunea. — Sărbătorirea d-lui Titu Maiorescu. — Părerea fostului consiliu sanitar superior asupra proiectului legii sanitare. — Revista revistelor.

CESTIUNI ACTUALE :

C. DIMITRESCU-IAȘI. *La retragerea din învățământ a Profesorului Titu Maiorescu.*
(cu 1 ilustrație)

POLITICA :

C. I. BĂICOIANU. *Defectuoșitatea organizării statistice noastre.*
V. G. CRISTOFOR. *Reforma industrială.*

ȘTIINȚA :

DR. N. LEON. *Lamarck, Darwin și Haeckel.*

CESTIUNI SOCIALE :

N. EM. TEOHARI. *Despre plictiseala femeilor măritate.*
G. ASLAN. *Criza familială.*

LITERATURĂ :

I. CIHRU-NANOV. *Tăugul.*

NOUȚĂȚI

† Dr. Augustin Bunea.

Moartea neașteptată a distinsului canonic și literat, Dr. Augustin Bunea, a produs o consternare generală în toate cercurile românești.

Defunctul era membru al Academiei Române.

«Înainte de toate, Bunea a fost un istoric. Un cercetător fără preget al vieții de odinioară a neamului nostru și a bisericii sale. Cel d'întăiu istoric modern, științific, al Românilor din țara aceasta.

«Înainte lui, istoricii noștri sunt cronicari—sau, dacă vă mai place, sunt niște romantici. Lucrările lor au o bună doză de fantezie. Când lipseau documentele, sau când acestea nu erau autentice, lor li se prezintau conjecturile, ca cel mai adevărat adevăr. Între doi stâlpi reali se clădea o fantastică

punte, pe care își inchipuiau, că a trebuit să treacă viața poporului nostru.

«Bunea a venit și a dărâmat multe punți de acestea, fără să zidească totdeauna altele în locul lor,—căci nu se puteau și nu se pot zidi încă. El a cercetat arhive colbuite, scoțând documente noi,—dar atâta făcuseră și alții. Ce nu s'a pomenit însă la noi până la el, a fost critica acestor documente, privirea lor după metoda științifică, interpretarea riguros logică. O muncă, prin urmare, care a dat cele mai neașteptate și folositoare roade.

(Lupta)

G. LĂSTARU

* * *

Sărbătorirea d-lui Titu Maiorescu.

Cu ocaziunea retragerii d-lui Titu Maiorescu din învățământ, din inițiativa Senatului Universității din București a avut loc Duminică, 22 Noembrie, o festivitate, în care s'a dat ocaziune foștilor colegi ai d-lui Maiorescu, precum și foștilor săi elevi, profesori în învățământul secundar și studenți, să pronunțe câte-va cuvinte de laudă și de recunoștință pentru ilustrul profesor.

Au vorbit: Rectorul Universității, d. C. Dimitrescu-Iași (a cărui cuvântare o reproducem în corpul revistei); d. I. Bogdan, decanul facultății de litere; d. C. Dissescu, decanul facultății de drept; d. G. Dragu, profesor la Liceul Lazăr și G. Lazăr, student.

Cuvântările ținute n'au avut desigur scopul,—precum a observat unul din vorbitori, d. Dissescu,—să dea o caracterizare a activității științifice a d-lui Titu Maiorescu; această caracterizare nu o poate da decât judecata obiectivă, și aceasta va veni mai târziu. Cu ocaziunea acestei festivități însă, s'a exprimat dragostea și recunoștința, pe care deopotrivă, foștii colegi și foștii elevi, o au pentru bătrânul magistru. Și din acest punct de vedere festivitatea a fost impunătoare.

Toți acei cari au vorbit s'au 'ntâlnit apoi în gândul de a ura d-lui Titu Maiorescu mulți ani de viață, pentru ca dânsul să și poată continua și de aci nainte munca sa de până acum. Și vigoarea cu care a răspuns bătrânul magistru la toate cuvântările, a fost pentru toți cei de față o dovadă vie că această urare va fi și realizată.

Universitatea din Iași, unde d. Titu Maiorescu a funcționat în primii săi ani de profesorat, pregătește pentru 29 Noembrie o festivitate analoagă.

Ministerul Instrucțiunii publice n'a fost reprezentat la festivitatea care a avut loc Duminică trecută; Universitatea s'a manifestat de data aceasta, într'o autonomie desăvârșită.

A.

* * *

Părerăa fostului consiliu sanitar superior asupra proiectului legii sanitare.

Fostul consiliu sanitar superior, constituit din celebrități recunoscute în știința medicinei, a vrut să se pronunțe, acum câte-va luni, asupra legii sanitare, elaborată de direcția serviciului sanitar și însușită în urmă de guvern.

Fostul consiliu s'a pronunțat în contra proiectului direcțiunii și la rândul său a elaborat un alt proiect, care va fi la timp distribuit d-lor deputați și senatori. Acest proiect al fostului consiliu sanitar, pe lângă că este mai rațional și mai descentralizator, face și o economie în bugetul statului de cel puțin patru milioane. Iată câte-va din motivele cari au îndemnat pe fostul consiliu să respingă proiectul actual al guvernului :

«Idealul unei administrațiuni sanitare care ar putea de sigur îndrepta sănătatea publică compromisă, fiind aceasta cel mai mare pericol ce amenință astăzi neamul Românesc, ar fi crearea unui minister al sănătății publice, ministrul fiind asistat în mod obligator de un consiliu sanitar superior stabil, independent și înzestrat cu putere de inițiativă și control.

Am dat consiliului, care după legea direcțiunii sanitare a fost aproape anihilat, din contră toată stabilitatea, puterea de inițiativă și control, pentru ca să poată garanta executarea măsurilor necesare și întrebuințarea pentru necesitățile reale a fondurilor sanitare.

Am desființat numărul mare de comisii create prin proiectul direcțiunii sanitare, căci crearea acestor comisii scumpese administrațiunea în dauna sănătății publice, slăbesc autoritatea consiliului sanitar și crează instanțe cari, prin situațiunea lor izolată, devin instrumente docile ale direcțiunii, pe când după proiectul nostru aceste comisii și funcțiuni făcând parte din consiliul sanitar vor avea prin consiliul sanitar toate garanțiile de independență și de execuțiune.

Consiliul, considerând actuala organizare a administrației țării, a menținut medicii primari de județe cari din cauza dispozițiunilor defectuoase din legea actuală, neavând destulă inițiativă și independență, și de altă parte nefiind în destul în contact cu direcțiunea și cu consiliul sanitar, n'au putut îndeplini misiunea lor; după proiectul nostru, vor fi în prima linie inspectori sanitari regionali și puși în legătură continuă cu direcțiunea sanitară.

Pe când anteproiectul direcțiunii generale a serviciului sanitar crează medici legiști a parte, noi obligând pe medicul județului să poseadă diploma de medic legist vom face prin aceasta ca medicul legist să rămână medic și să privească menirea sa nu din punct de vedere exclusiv al justiției ci și din punctul de vedere medical și umanitar.

Astfel după proiectul nostru, creând un curs universitar de medicină legală propunem ca toți medicii, posedând diploma de medic legist, să poată fi chemați la efectuarea lucrărilor medico-legale, pe când legea direcției generale serviciului sanitar nu admite decât 15 medici legiști, cari n'ar fi suficienți pentru 32 județe, și nu se îngrijește de soarta tuturor medicilor cari vor fi luat și ei diploma de medici legiști.

Am admis pe lângă moașele cu 2 ani de studiu pentru timpul până când țara va avea numărul suficient de moașe, și moașe țărance cu știință de carte pentru sate cu un an de pregătire, cu totul suficiente pentru trebuințele imperioase actuale. În adevăr moașele în cele mai multe țări civilizate n'au pregătire mai lungă și în Ungaria, grație creerei repede a moașelor cu o pregătire de 3 luni, s'a ridicat starea sanitară și s'a redus mortalitatea în mod extraordinar.

Asemenea dispozițiunile pentru protecțiunea sarcinei și lăuziei precum și protecțiunea copiilor mici din proiectul direcției generale a serviciului sanitar fiind cu totul insuficiente, conside-

rând că tocmai această parte a legii va trebui să garanteze prima copilărie în care mor la noi cei mai mulți copii, am introdus în proiectul nostru măsurile necesare.

Pe când proiectul legii direcțiunii generale a serviciului sanitar prevede multe funcțiuni din cele mai bine retribuite, precum: inspectori generali, tehnici, regionali, șefi de laborator pentru cari nu cere nici examen, nici concurs, nici condițiuni de admisibilitate în raport cu importanța funcțiunii și lefei, consiliul sanitar s'a înconjurat de garanții serioase la alegerea acestor funcționari.

În ce privește inspecțiunile sanitare, consiliul, pe baza unei experiențe îndelungute a apreciat că acestea se vor putea face mai bine de persoane cărora li se va garanta prin lege independența de autoritățile politice și cari vor cunoaște bine regiunea de inspectat, având locuința și cercul lor de activitate constante în regiunea ce le va fi încredințată, decât de inspectorii numiți după bunul plac al directorului și cari poate nu vor cunoaște nici țara nici științele sanitare, și cari toți vor locui la București.

Am admis în loc de 9 inspectori generali medicali numai 4, cărora le cerem condițiuni severe de admisibilitate, rămânând inspecțiunile ordinare pe seama medicilor de județe; pentru inspecțiuni de mare importanță și de știință am admis dreptul consiliului sanitar de a delega membrii din sânul său. Lipsa acestei dispozițiuni în proiectul Dir. G. S. S. provine din tendința acestei direcțiuni, manifestată în toate împrejurările de a evita controlul serios și științific al consiliului sanitar.

Am admis dispozițiunea proiectului asociațiunii medicilor, introducând în stațiunile balneare un medic sanitar care nu se va ocupa decât de salubritatea stațiunii.

Laboratoarele înființate în mare număr prin proiectul Dir. G. S. S. nu sunt de nici o utilitate, și reclamă cheltueli foarte mari. Am propus în locul lor declararea Institutului bacteriologic ca institutul cel mai vast, cel mai bine instalat și cel mai reputat și în străinătate, ca Institut sanitar însărcinat în prima linie cu cercetările sanitare științifice, cu prepararea substanțelor specifice pentru diagnosticul și tratamentul boalelor umane și pentru instrucțiunea complementară a corpului sanitar. Această însărcinare nu va cere nici o cheltuială și cercetările făcute la acest institut vor avea o valoare reală pe când lucrările făcute în laboratoarele mici din provincie nu ar prezenta garanții științifice suficiente.

Am suprimat crearea unui monopol al direcțiunii în ce privește prepararea serurilor, că directorul poate să aibe un interes de a încredința prepararea serului personalului unui laborator fără a ține seamă de competența și valoarea celor căror li se va încredința prepararea acestor substanțe.

În ce privește pedepsele, am admis proiectul asociațiunii medicilor care garantează mai mult dreptatea judecății și dreptul de apărare al inculpatului decât proiectul Dir. G. S. S.

În cel privește combaterea boalelor infecțioase, am completat măsurile insuficiente pentru combaterea tuberculozei, am introdus dispozițiunea importantă care lipsește din proiectul direcțiunii generale a serviciului sanitar că numai este permisă în spitale bolnavi cu boale molipsitoare să fie amestecați cu bolnavii suferinzi de alte boale, și am instituit o comisie pentru examinarea sistematică a vaccinului.

Fără cu futinderea mare a sifilisului prin comunele rurale, am prevăzut anume medici destinați pentru a împiedica și trata această boală. Pelagra întinzându-se din ce în ce mai mult, am introdus în proiectul nostru crearea unor comisii speciale în județele cele mai bătute cari vor studia starea economică și regimul alimentar al țărânului în raport cu pelagra, cauzele și întinderea boalei și vor propune mijloacele de îndreptare. Am introdus în proiectul nostru chinizarea sistematică în contra malariei.

Salubritatea comunelor rurale fiind cu totul insuficientă, admitem crearea unui fond special. În ce privește taxele din cari se va alimenta acest fond ne îndoiim însă dacă aceste taxe vor putea fi admise, căci de o parte se lovesc de condițiunile comerciale, de alta nu știm dacă vor putea fi suportate de contribuabili și dacă vor fi suficiente. Am propus deci o taxă asupra unor obiecte relativ scumpe și de puțin folos adecă asupra apelor minerale și preparațiilor farmaceutice străine, bine înțeles numai în cazul dacă convențiunile vor admite atari taxe.

Din proiectul Direcțiunii generale a serviciului sanitar lipsind dispozițiunile necesare pentru regularea zăgazurilor apelor stătătoare, în afară de comune, garantarea lucrătorilor în regiuni insalubre, crearea corpului de ingineri sanitari, le-am introdus în proiectul nostru.

Chestiunea drogheriilor și raportul lor cu farmaciile nu sunt de fel rezolvate prin proiectul Dir. G. S. S. Anume este cu totul greșit a da dreptul de a deschide drogherii farmaciștilor, căci în acest caz abuzul că drogheria să serve ca o farmacie clandestină, va deveni general.

Din contră va trebui interzis ca droghistul să fie și farmacist și trebuie luate cele mai severe măsuri pentru împiedicarea acestui abuz periculos.

Ideea nenorocită din ante-proiectul Direcțiunii Gen. a Serv. San. de a crea un depozit central de toate medicamentele, a fost suprimată în proiectul Consiliului Sanitar Sup. căci dispozițiunea Direcțiunii Gen. a indignat cu drept tot corpul farmaciștilor care după indemnul tuturor administrațiunilor sanitare anterioare a trimis farmaciști prin comunele rurale pentru ca țăranul să găsească medicamente eficace și să se obișnuiască cu îngrijirea medicală. Toți acești farmaciști rurali ar rămâne fără pâine și ar pierde și capitalul angajat dacă s'ar admite acest depozit central.

Față cu dezvoltarea științelor *veterinare*, gradul de cultură al veterinarilor și serviciile aduse țării, din partea corpului medicilor veterinari, am dat veterinarilor în proiectul nostru o independență mai mare decât îi dă ante-proiectul Dir. Gener. a serv. sanitar.

Însă toată economia legii precum și dispozițiunile ei speciale sunt atât de impregnate de tendințe periculoase evitându-se orice control științific al sumelor cheltuite, al măsurilor luate și creându-se în jurul direcțiunii prin numiri fără garanții serioase, un cerc de persoane nepregătite tocmai pentru funcțiunile sanitare cele mai bine retribuite, încât acest proiect constituie un adevărat pericol pentru sănătatea publică care are cea mai mare nevoie de o administrațiune tare dar competentă și de cel mai de aproape control al personalului sanitar a măsurilor luate și a întrebuințării fondurilor. Proiectul direcțiunii generale a serviciului sanitar mai conține multe măsuri cari dovedesc neorientarea acelor ce au întocmit-o. Consiliul sanitar prin modificările sale, cu toate că eră forțat a face aceste modificări în timpul cu totul insuficient de 6 zile, fiind din norocire de mult fixat asupra necesităților sanitare ale țării, a căutat să îndrepteze aceste inconveniente și a face ca această lege să găsească în sine garanțiile necesare pentru a putea contribui la ridicarea sănătății publice și a vitalității neamului Românesc.

Dr. C. Severeanu, Dr. Gr. Romniceanu, Dr. V. Babeș, Dr. Leonte, Dr. Thoma Ionescu, Dr. Mirinescu, Locusteanu, Roșu.

* * *

Revista Revistelor.

Revista Culturală, Craiova. Noembrie.—Bătrânul profesor și preot din Craiova, D. Brănescu, un bine cunoscut iubitor de reforme în cele bisericesti, trimite redacției câte-va rânduri cu privire la noua lege sinodală. Preotul D. Brănescu ceartă foarte violent pe P. S. S. Episcopul de Roman pentru afuri-

senia aruncată asupra celor ce au colaborat la întocmirea noiei legi sinodale. Iată câte va din aceste rânduri :

«Nu numai preoții ci și orice creștin bun este sfințit, fiind virtuos, pentru că virtutea ca perfecțiune morală, rădăcată la ideal, se numește Sanctitate (sfințenie), și are dreptul ca membru al Ecclesiei, să ia parte la alcătuirea legilor cari au în vedere progresul moral și cultural al Ecclesiei și splendoarea Bisericilor.

„De ce s'a supărat S. Prelat, dacă a știut cele ce preced !..

«Va să zică unui creștin unit cu Cristos prin botez, adumbrit de darurile S. Spirit prin S. mir, indentificat cu Iisus Cristos prin S. Cuminecătură și cu titlu de fiu al lui Dumnezeu, înscris în S. Evanghelie, nu i-ar sta bine alături cu un sectar în S. Sinod?... Ori pentru că n'are Camilafcă, barbă mare și păr lung; nu se lăfăește în palate făcute de Ecclesie și n'are leafă de 1500 lei lunar, pentru puțină osteneală?..

«Toți civilii creștini sunt sfințiți preoți universali, spre deosebire de cei speciali, cari sunt servitorii bisericii, cu condițiunea cultului datoriei.

«O modestă profecție.

«Dacă nu se va alcătui un Sinod din două părți civili, conform dreptului natural, și numai a treia parte din clericii de orice categorie, va veni timpul, care bate la ușă, când Ecclesia sau societatea creștină va chema din membrii ei, oameni harnici la lucrarea vici: ca să dea stăpânului, roadele, să nu tinză a se face ei stăpâni, și să nu omoare pe cei trimiși să le ia socoteala !..

«Adevărul este ușa raiului. «Vox populi, vox Dei».

VERAX

BIBLIOGRAFIE.

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

O VIAȚĂ

Celebra capodoperă a lui Guy de Maupasant, a apărut și în «Biblioteca pentru toți» într'o nouă traducere datorită d-lui Haralamb G. Lecca.

Din toată opera extraordinar de bogată a lui Maupasant, O viață este, fără îndoială, aceea care s'a impus mai mult, atât criticei cât și mai ales publicului cititor. Mâna de maestru a celebrului romancier, a așternut în paginile acestei cărți tablouri exprimând viața reală cu o fidelitate uimitoare. Caractere întregi, bine determinate, vii, peripeții mișcătoare, conflicte dureroase provocate în modul cel mai firesc de caracterele personajilor, toate astea descrise cu stilul fără pereche al lui Maupasant, fac din O viață un roman cu adevărat unic.

O viață este povestea tragică a unei biete copile blânde și neștiutoare, căsătorită cu un soț nedemn, care printr'o purtare ticăloasă îi amărăște zilele și o face să guste până în fund cupa suferinței. Rând pe rând, nenorocirile cele mai cumplite izbesc în nefericita soție și mamă, care ajungând la adânci bătrâneți, nu vedea în urma ei decât un lung șir de chinuri.

Subiectul acesta e tratat într'un mod așa de desăvârșit de Maupasant, încât, cu toată atmosfera posomorâtă și dureroasă ce se detașează din paginile romanului, el captivează pe cititor încă de la început; așa se și explică marele lui succes.

Cât despre traducerea d-lui Haralamb Lecca, un singur epitet i se poate da, anume acela că e perfectă. În această lucrare, mai mult ca în oricare alta d. Lecca s'a arătat ca cel mai bun traducător din câți avem.

Edițiunea «Biblioteca pentru toți» e împodobită cu prea frumoase ilustrațiuni și se vinde cu lei 1.20.

Cererile se fac pe adresa Librăriei editoare, București.

CESTIUNI ACTUALE

LA RETRAGEREA DIN ÎNVĂȚĂMÎNT A PROFESORULUI TITU MAIORESCU¹⁾

Onorată adunare,

Vestea despre retragerea domnului Maiorescu dela catedra de filosofie pe care a ilustrat-o în decurs de atâtea decenii a surprins pe toată lumea. Atât de fermecați eram de punctualitatea în îndeplinirea datoriilor și de vigoarea sa de muncă încât uitasem cu toții și cei 70 de ani de vîrstă și legea care impune o *limită de vîrstă obligatorie* carierei profesoriale.

Fără îndoială această lege e *bună* pentru profesorii oboșiți de 30—40 de ani de muncă, cari simt însă atîta dragoste pentru catedra lor încât ar voi să continue pînă la deplină consumare. Ei se pot retrage cu conștiința liniștită că s'au supus legiurilor țării.

Dar în cazul de față legea e *nedreaptă*, [aplauze prelungite]

cînd impune retragerea unui profesor încă în deplină vigoare de muncă, îmbogățit cu o experiență de aproape o jumătate de veac și care trebuia să rămână pentru mult timp încă *po-doaba învățămîntului nostru superior* [aplauze prelungite].

În Germania, țura în care Universitățile au păstrat cele mai frumoase tradiții seculare, profesorii cari au ilustrat catedra lor, sînt păstrați spre gloria Universității pînă la adînci bătrînețe. Acolo retragerea la pensie, cînd profesorul se simte oboșit e *un drept, nu o datorie* impusă prin lege.

Nu voi cita decît două exemple dintre multe.

Pe la 1877, acum 30 și mai bine de ani ascultam, în Universitatea din Leipzig un curs de logică la profesorul *Drobisch*, un renumit Herbartian. S'a întîmplat că acest curs reprezintă al 100-lea semestru din cariera sa de profesor universitar și bătrînul profesor la sfîrșitul semestrului, la lecțiunea de încheiere a cursului, nu se putu opri să-și exprime mulțumirea sufletească că vîrsta și starea sănătății i-au îngăduit

să isprăvească cel de al 100-lea semestru al carierei sale fără nici o lipsă dela curs.

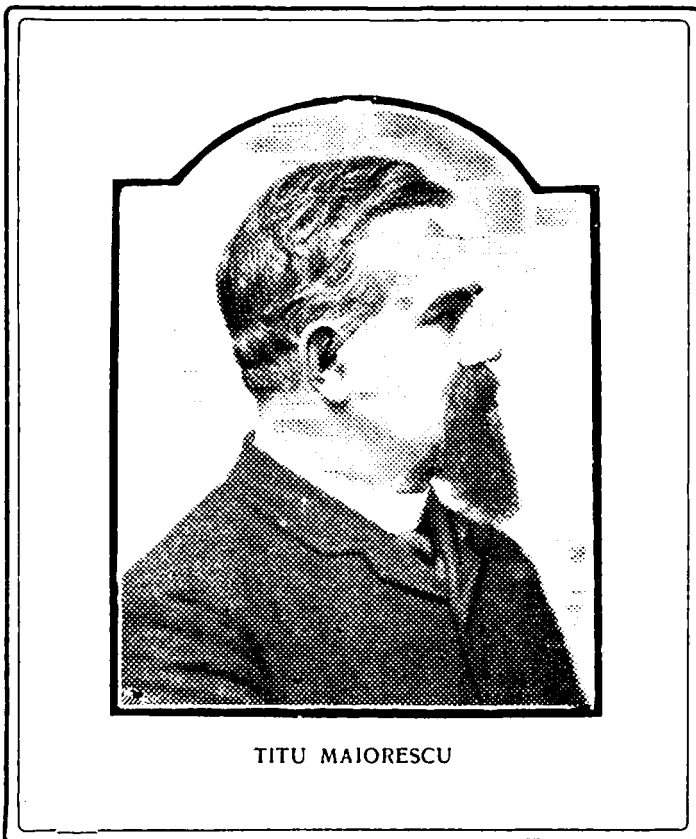
La 1908, renumitul filosof Wilhelm Wundt sîrbătorea împlinirea a 78 de ani de vîrstă și făcea încă cursuri de filosofie la Universitatea din Leipzig.

Dar întorcîndu-ne la noi, e locul să spunem: *dura lex, sed lex*. Profesorul Maiorescu care o viață întreagă a dat tinerimei frumosul exemplu de punctualitate în îndeplinirea datoriilor și respectul legilor țării n'a vroit să se desmintă nici de data aceasta.

Sîntem înaintea unui fapt îndeplinit, o demisie dată și primită de minister cu o ușoară mulțumire pentru serviciile aduse [aplauze].

De sigur, onorată Adunare, demisia dată și acceptată nu va fi și nu poate fi, semnul unei retrageri. Ea

va fi o simplă *reculegere*. Profesorul care și-a consacrat aproape o jumătate de veac pentru *cultul* Filosofiei și care prin claritatea logică și prin forma atrăgătoare a cursurilor sale a contribuit atît de mult la implîntarea gustului pentru studiile filosofice în această țară—de sigur,—va continua să ne împărtășească din fructele meditațiilor sale filosofice, fie pe calea publicității, fie prin lecțiuni publice ținute, din timp în timp, ca profesor onorar în această Universitate;—dînd ocazie tinerimii să soarbă încă din isvorul adîncii gândiri și a clarității convingătoare a maestrului [aplauze puternice].

TITU MAIORESCU

Sîntem adunați aici pentru a prezenta omagiile Universității profesorului care a ilustrat catedra sa atîtea decenii.

Declar ședința deschisă și acord cuvîntul d-lui decan al facultății de filosofie și litere [aplauze].

C. DIMITRESCU-IAȘI
Rectorul Universității

BIBLIOGRAFIE.

Douchane Vassilievitch, *La Bosnie et l'Herzégovine*, Belgrade, 1909.

Kosta Stojanovitch, *Etat économique de la Serbie*, Belgrade, 1909.

Pompiliu Eliade, *Teatrul Național din București în 1908—1909*. Raport către d. Ministru al Instrucțiunii publice, București, 1909.

Preotul Vasile G. Alexe, *Cypriani ad Demetrium* (traducere) Buc., 1909.

Preotul Vasile G. Alexe. *Rugăciunea domnească de Sfîntul Cyprian*. Tîrgoviște, 1909.

1) Cuvînt de deschidere, rostit în Aula Universității la sîrbătoria retragerii din învățămînt a profesorului Titu Maiorescu—22/5 Noembrie 1909.

POLITICA

DEFECTUOZITATEA ORGANIZĂRII STATISTICEI NOASTRE

Statistica este știința care ne pune în evidență toate fenomenele economice sociale, politice sau ori care ar fi ele, cari se manifestă în structura unui organism social.

După cum în conducerea unei gospodării, ținerea în evidență a unei socoteli cât de simple care să înregistreze zi de zi veniturile deoparte și cheltuielile de altă parte; care să informeze pe gospodar pe calea cifrelor asupra folosului sau pagubei ce îi rezultă din diferitele sale întreprinderi, constituie baza unei înțelepte și raționale organizări gospodărești menită să-i lumineze drumul intereselor sale materiale, tot astfel și în organizarea de stat statistica are de obiect să înlesnească omului de guvernământ cunoașterea cât mai de aproape a tuturor manifestărilor vieții sale economice, financiare și sociale sub raportul situației sale numerice, deci a intensității cu care ele se prezintă, dându-i astfel prin această precizie numerică cel mai de căpetenie element pentru aprecierea propriilor sale forțe și nevoi.

În recunoașterea însemnătății statistice, vedem că toate statele moderne i au dat în organizarea lor un loc de onoare.

Serviciile statistice fac parte integrantă din toate rezorturile chemate la viață să servească un interes economic, financiar, cultural sau social, căci nu este creațiune privitoare la conviețuirea oamenilor la olaltă care să nu-și pornească activitatea dela cunoașterea numerică a fenomenelor care li se prezintă.

* * *

Fără a intra în amănunte istorice cari s'ar urca dacă ar fi să le condensăm aci, dincolo de 1859 și anume dela regulamentul Organic, unde găsim pentru prima oară în legislatura noastră germenul unei preocupări de organizare statistică, trebuie să recunoaștem că și la noi oamenii chemați să pună bazele statului modern dela 1859 încoace, n'au scăpat din vedere preocuparea unei atare organizări statistice mai serioase, care și-a găsit întruparea în înființarea unui oficiu central de statistică la 1863 sub direcțiunea neuitatului Dionisie Marțian și în legea de organizare a statisticei din Decembrie 1871.

Dela moartea lui Marțian, lucrările statistice au lăncuzit, iar la 1883, cu înființarea noului departament al economiei naționale, al Ministerului de Agricultură, Comerț, Industrie și Domenii, atribuțiile statistice au fost trecute la acest Minister.

La 1892 s'a creat o direcțiune a statisticei care n'a durat însă decât 4 ani, iar la 1899 serviciul statisticei dela Domenii a primit o nouă organizare, dar în lipsă de mijloace și cumpăneală, în loc ca lucrările statistice să fie concentrate, vedem dela 1902 încoace răsărind pe la diferite resorturi și mari administrațiuni fel de fel de servicii statistice cu atribuțiuni mai mult sau mai

puțin determinate și a căror utilitate nu s'a pus până acum în vază.

Așa spre pildă în 1903, pentru a se satisface oarecari interese personale s'a creat cu un lux de fonduri, o direcțiune a statisticei finanțelor, care până acum n'a produs nimic mai important decât producea altădată unicul birou al comerțului exterior ce exista la direcțiunea vămilor.

Tot așa anul trecut odată cu crearea Ministerului de Industrie și Comerț s'a format un nou serviciu de statistică, ale cărei atribuțiuni sunt foarte confuze, ca dovadă este că neavând ce lucra în ramurile sale speciale ce'l privea direct a impietat asupra atribuțiunilor celorlalte servicii de statistică, compilând anuare statistice din lucrările publicate de alte servicii, sau statistica funcționarilor care n'are nimic aface cu Ministerul de Industrie și Comerț.

Aceste două exemple, fără a mai cită o serie și de altele luate de pe la alte departamente, dovedesc că organizațiunea noastră statistică deși costă mult pe stat căci alocațiile bugetare referitoare la statistică pot să se cifreze până la suma aproximativă de $\frac{1}{2}$ mil. anual ¹⁾, nu corespunde scopului iei, din cauză că sunt împrăștiate fără nici o legătură între dânsese pe la diferitele autorități, și fără garanții suficiente în ce privește metoda și serioasa lor efectuare.

Această stare haotică a produs chiar în străinătate o impresie detestabilă căci nu se știe care este organul autorizat și competente al statisticei țării și nu-și pot explica contrazicerile variilor lucrări efectuate în dublu.

Dar lipsa de organizare și de fixare de atribuțiuni a statisticei o avut și alte inconveniente dăunătoare, atât pentru finanțele statului cât și pentru interesele sale economice.

Toată lumea știe că la 1907 în preajma reformelor agrare pe cari țara le aștepta cu atâta interes după evenimentele petrecute în primăvara aceluși an, guvernul a creat în mod factice un serviciu de statistică la Ministerul de Interne pe care l-a însărcinat să culegă informațiuni la starea socială a țărănimii, a raporturilor dintre țărani și proprietari.

Rezultatele acestei măsuri, care a costat aproape $\frac{1}{2}$ de milion dacă nu mai mult, a fost publicarea unor volume enorme cu un uimitor lux de hârtie, din care au eșit niște date și informațiuni contestate cu multă vigoare de toate părțile interesate.

Și trebuie să recunoaștem cu durere că aceste anchete cari au fost investite cu un caracter quasi oficial au fost atacate și criticate până la evidență în fundamentele lor nu numai de oameni politici, cari pot fi bănuți de patimă în aprecierea lor, dar și de organele autorizate ale instituțiilor noastre de înaltă știință.

Este destul a răsfoi raportul regretatului profesor universitar și academician Gr. Tocilescu, cu prilejul acordării marelui premiu din 1909 ²⁾ pentru a ne con-

1) Ar fi în eresant dacă serviciul statistice generale a- întreprinde o lucrare concentrând alocațiile bugetare de la diferitele servicii statistice existente ca să cunoaștem cu precizie această cifră.

2) Vezi Analele Academiei Române, anul 1909, Seria II-a, Tom. 31, pag. 349 și următoarele.

vinge de insuficiența metodică și de gravele erori ce mișună în materialul adunat în vederea reformelor agrare.

* * *

Dar nu numai în aceste direcțiuni păcătuște organizarea actuală a statisticii noastre. O constatare nu mai puțin regretabilă avem de înregistrat în ce privește publicarea lor.

Dacă statisticele se fac din interes practic, pentru a servi să ne cunoaștem nevoile în timp oportun și să înlesnim operele reformatoare, este evident că publicarea lor cât mai neîntârziat se impune, altcum ea pierde din interesul care i-a determinat efectuarea, rămânând o simplă lucrare de interes teoretic, menită să servească mai mult posterității de cât acelora cari au nevoie din interes practic de dânsa.

Dar tocmai de imperiositatea acestei condițiuni esențiale a exercițiului statisticii nu gău dovadă să fie pătrunse serviciile noastre de statistică, cari nu găsesc anormal să publice o statistică la interval de 2—3 ani departe de anul în care ea s'a efectuat.

Un exemplu palpitant în această privință ne oferă Ministerul de finanțe, care deși posedă un aparat birocratic foarte numeros, nici până astăzi, în pragul anului 1910, n'a fost în stare să ne ofere statistica comercială pe anul 1908.

Și câte nevoi de stat n'au reclamat-o de atunci, câte interese industriale și comerciale nu se găsesc stânjenite din această pricină!

Convenția comercială cu Austro-Ungaria s'a încheiat fără ca statistica comercială a anilor 1907 și 1908 să se fi putut cercetă sub raportul intereselor reciproce. Viața de afaceri și întreprinderi industriale este ținută pe loc, căci lumea interesată n'are după ce apreciază efectele tarifului vamal în orientările care le fac trebuință, iar omului de stat îi lipsesc elementele primordiale pentru a judecă campania de învinuire care se aduce tarifului general în vigoare, care ar conține exagerări tarifare, adânc jignitoare, nu numai interesului consumatorului ci și producțiunii agricole a țării.

Lipsei de personal nu cred să se poată atribui această constatare precară, căci tocmai serviciul statistic de pe lângă Finanțe dispune, cum am zis, de cel mai numeros personal. Evident este și aci o defecțiune a organizării statisticii noastre provenită din lipsa de răspundere a organelor însărcinate cu efectuarea lor.

Der tocmai asupra tuturor acestora țin să atrag atențiunea organelor chemate să statornicească temeliile statului român.

Lipsa unei definiri de atribuțiuni, a unei unități de metodă în efectuarea statisticilor, lipsa de specialitate înțeleasă în sensul riguros al cuvântului, a celor chemați să dirigă atare lucrări, lipsa unei răspunderi în efectuarea și publicarea lor, pentru a le condensa pe toate la o laltă, a determinat o stare haotică ale cărei efecte se resfrâng dăunător asupra intereselor noastre economice, financiare și sociale.

Necesitatea statisticii fiind intrată astăzi în convingerea tuturilor, să nu risipim bani și muncă fără folos, ci printr'o organizare temeinică să năzuim a recolta foloasele cele mai mari, cunoștințele cele mai temeinice

întru curățirea stărcii și nevoilor organismului nostru social.

Bazele pe cari o atare organizare se impune nu pot fi altele decât :

1. Centralizare în acțiune
2. Unitate în direcțiune.

* * *

Dar și dela o atare organizare foloase apreciabile nu se vor putea obține, decât atunci când cei chemați să o înfăptuiască nu vor perde un moment din vedere că funcțiunile de directivă statistică trebuie încredințate numai unor oameni cu specialitate și spirit științific iar nu unor improvizățiuni factive cari mai mult pot compromite interesele statistice decât să le slujească.

C. I. BĂICOIANU
Fost Secretar General la Ministerul
de Domenii

REFORMA INDUSTRIALĂ

— Cu ocaziunea publicării proiectului de lege pentru încurajarea industriei naționale. —

Este netăgăduit că orice popor care vrea să trăiască o viață intensă și bogată trebuie să caute să-și înmulțească formele de activitate socială. Specializarea popoarelor, ca și a indivizilor, nu poate să fie decât dăunătoare dezvoltării lor materiale și morale. Așa că dacă ar fi să privim chiar numai din acest punct de vedere încurajarea industriei naționale, ea tot ar fi legitimată. Aceasta se legitimează, însă, și prin nevoia de a valorifica bogățiile naturale ale țării și de a da de lucru brațelor, care pe fiecare zi se înmulțesc. În adevăr, materiile prime își măresc cu mult valoarea lor prin transformarea în industrie; unele chiar fără valoare, prin aceasta o dobândesc. Crearea deci a unor industrii în special pentru aceste din urmă este absolut necesară. Cât privește brațele, ele sunt nevoite să lucreze pentru fructificarea capitalurilor altora și cu cât întreprinderile vor fi mai numeroase și mai variate, cu atât munca lor va fi mai bine apreciată și deci mai bine plătită; astfel încât din dezvoltarea industriei naționale ele nu au decât de profitat.

Mijloacele de a încuraja industria țării sunt multiple și formează la un loc un sistem întreg de educațiune industrială. Printre ele trebuie socotit desigur instituțiunile de învățământ și mai cu deosebire școalele tehnice, expozițiunile, împărțirile de premii, perfecționarea căilor de comunicație, brevetele de invențiuni și în fine toate legile și toate instituțiunile care favorizează industria și cari înlesnesc și regulează comerțul interior și exterior al țării. O lege deci, prin care se acordă întreprinderilor industriale cari îndeplinesc anume condițiuni—și ele stabilite în vederea intereselor particulare ale țării—anumite înlesniri și foloase, intră în cadrul de mai sus și e menită să aducă reale foloase țării.

Noul proiect de lege pentru încurajarea industriei naționale întocmit de d. ministru Al. Djuvara specifică următoarele înlesniri pe cari Statul le poate acordă industriilor înființate sau cari se vor înființa: scutire de orice impozite directe către Stat, județ și comună; dobândirea de terenuri, în marginele Constituțiunii, în

rate sau închirierea lor, cu prețuri egale celor stabilite de către Consiliul superior al agriculturii și de către Casa rurală; concedarea, pentru toată durata funcționării industriei, a căderilor de apă de pe proprietățile Statului, județelor, comunelor, așezămintelor publice sau de utilitate publică și de pe domeniile Coroanei; scutire de taxe vamale pentru mașini și aparate; dobândirea cu prețul comercial și cu scutire de orice taxă fiscală a sărei din saline; scutire sau reducere de taxe pentru toate materiile prime sau pentru materiile prime în parte transformate, ce nu se vor afla în țară și cari vor servi industriei pentru fabricatele sale; scutire de orice fel de plată sau despăgubire către Stat, județ, etc. pentru instalarea căilor de comunicație trebuincioase stabilimentului industrial; dreptul de a cere și dobândi autorizațiunea direcțiunii căilor ferate române de a stabili linii de garaj cu liniile ferate române; reduceri pe căile ferate pentru produse și pentru mașini și aparate; admiterea numai a meseriașilor și fabricelor din țară la licitațiunile pentru întreprinderile și lucrările Statului, județelor etc. și în fine scutirea de taxe pentru clădirile destinate locuinței lucrătorilor din fabrici și ateliere.

Dintre aceste avantaje concedarea căderilor de apă va fi unul dintre cele mai însemnate, căci va îndemna pe mulți în special diatre acei cari dispun de un capital mai mic, să uzeze de această gratuitate a forței motrice. Vinderea sărei din saline cu prețul comercial și cu scutire de orice taxe fiscale, este iarăși o măsură bună, menită să dea un nou avânt industriilor cari au obiect prepararea pentru conservare a materiilor alimentare și în deosebi a peștelui. În ce privește admiterea la licitațiunile pentru lucrările Statului, județelor etc., n'ar trebui să fie admiși la acestea decât meseriașii români și fabricile care ar îndeplini condițiunile de funcționare prevăzute în proiect pentru a se putea folosi de avantajele pe cari le acordă Statul. Scutirea de taxe vamale pentru mașini și aparate ar fi mai folositoare dacă s'ar acorda nu numai «întrucât ele nu se vor fabrica în țară» ci chiar și în acest caz, dat fiind că industriașul trebuie să le aleagă după calitatea și efinătatea lor. În sfârșit, scutirea sau reducerea de taxe și pentru materiile prime în parte transformate cari nu se vor afla în țară în loc să încurajeze industria țării face ca aceasta să poată fi ușor lipsită de industriile cari au de obiect primele transformări ale acestor materii prime.

Se pot bucura de înlesnirile prevăzute în proiect toate industriile existente și cele ce se vor înființa, — «fie individuale, fie de societăți pe acțiuni», cum zice textul; «fie individuale, fie de societăți» cum ar trebui să zică — care se vor conforma dispozițiunilor legii și vor avea un capital de cel puțin 25 mii lei, cu un motor de 5 cai putere sau 25 lucrători pe zi» pe timp de cel puțin 6 luni ale anului. Legea din 12 Mai 1887 cerea un capital de cel puțin 50.000 lei. S'a făcut bine că s'a redus cifra aceasta și vor putea ast-fel beneficia de avantajele legii și industriile mai mici. Tot în acelaș scop s'a admis a se bucura de aceste avantaje și industriile casnice țărănești de ori ce fel; clădirile de case servind de locuință lucrătorilor din fabrici și ateliere; societă-

țile cooperative de meseriași sau cultivatori români, care vor avea un număr de cel puțin 25 lucrători destinați a lucra sau participa la producțiuni industriale; atelierele industriale publice funcționând pe lângă școli sau separat și create pentru dezvoltarea industriei mici și cari vor întrebuința mașini; instalațiunile producătoare de energie electrică servind în mod exclusiv industriei sau agriculturii și în fine toate șantierelor de construcțiuni navale sau de reparațiuni, fixe sau flotante.

Condițiunile cari trebuie să fie îndeplinite pentru a obține înlesnirile de mai sus sunt mai multe. Proiectul de lege împărțind personalul așezămintelor industriale în patru categorii: personalul administrativ, personalul tehnic superior, maistrii împreună cu lucrătorii specialiști și lucrătorii, cere pentru a putea obține toate sau numai o parte din înlesnirile acordate de stat ca cel puțin 25 % din totalul apunțamentelor, lefurilor, gratificațiunilor, diurnelor și salariilor plătite întregului personal stabilimentului să fie plătite cetățenilor români. Pentru anul al 6-lea din cei 7 pe câte se acordă înlesnirile, proporția trebuie să fie de 50 % și pe lângă aceasta numărul cetățenilor români trebuie să fie de 25 % în fie-care categorie de personal. Cei ce vor plăti cetățenilor români 75 % din totalul lefurilor, în ultimul an, vor mai putea beneficia de avantajile legii încă pe un nou period de 7 ani. Iar cei cari în anul al 12-lea vor plăti personalului român 80 % din lefuri, precum și 50 % pe fie-care din categorii, vor putea obține prelungirea beneficiilor legii pentru un al treilea și ultim period de 7 ani.

Scopul acestor dispozițiuni se vede clar a fi obligațiunea pentru acci ce vor să beneficieze de înlesniri de a întrebuința în mare parte lucrători români, pentru ca aceștia întâi să găsească ocupațiune în industrie și apoi formând o clasă industrială să înlătore o piedică însemnată pe care capitaliștii o întâlnesc în cale atunci când întreprind o industrie, anume lipsa de lucrători pricepuți și experimentați.

Însă acest scop îndepărtat nu poate fi atins, căci chiar dacă am admite în general că mijlocul forțat al obligativității este folositor și nu împiedică mersul normal al lucrurilor și dezvoltarea firească a clasei industriale, criteriul după care se judecă dacă scopul legii e îndeplinit, este greșit. Cerându-se o proporție după lefuri, rezultatele pot fi cu totul contrare celor dorite, căci e destul de ex. ca numai una sau câte-va persoane, reale sau chiar fictive, din cele 3 categorii superioare de personal, bine plătite, să fie români pentru ca litera legii să fie îndeplinită, și restul, mulțimea lucrătorilor, efin plătiți să fie străini.

Mai cuminte, deși incomplet, prescria legea din 1887, când cerea ca în termen de 6 ani de la înființarea unei fabrici, două treimi din lucrători trebuie să fie români. Este mai drept, în adevăr, ca după ce am îndrumat întreprinderea prin mijloacele și oamenii pe cari i-am crezut eu necesari, să mă obligi să întrebuințez anume lucrători, cari să fi putut fi instruiți, de specialiști într'un interval mai mic sau mai mare de timp, în care pe lângă înlesnirile acordate de Stat eu am avut și deplină libertate de acțiune în alegerea acelor cu cari am conlucrat.

Stabilimentele industriale cari se vor bucura de foloasele acestei legi sunt datoare a vărsa Ministerului de industrie și comerț cu titlu de contribuțiune pentru crearea unui fond anual—«Fond special pentru dezvoltarea învățământului industrial» — destinat a întreține în cele mai bune școli din străinătate bursieri români trimiși pentru a face studii tehnice industriale, o sumă anuală fixată în proporție cu capitalul întreprinderii.

Pe lângă această obligațiune dreaptă și destul de folositoare, stabilimentele industriale cari primesc înlesniri de la Stat sunt datoare să se mai supere și mai multor dispozițiuni relative la poliția muncii în fabrici, prevăzute în art. 16-27 din proiect, dispozițiuni cari ar fi bine să se aplice tuturor stabilimentelor industriale, indiferent dacă sunt sau nu avantajate de Stat, pentru că ele constituiesc o protecțiune legală a lucrătorilor, care trebuie să fie și egală. Ast-fel s'ar complecta dispozițiunile legii din 1906 asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatările miniere și acele ale legii din 1897 asupra repauzului duminical.

Prin înscrierea unor astfel de dispozițiuni se rezolvă în parte, și vom vedea cum, chestiunile mult discutate ale asigurării muncii și repauzului lucrătorilor, asigurării existenței lor și asigurării pentru caz de boală, bătrânețe sau accidente.

În ce privește munca, art. 17 prevede că «durata muncii efective în fabrici sau ateliere nu poate trece de 12 ore întrerupte printr'un repaus de cel puțin o oră.»

În ce privește salariul, dacă nu se poate reglementa quantumul lui căci nimeni nu crede în eficacitatea unei reglementări legale a salariilor minime, modul lui de plată trebuie, însă, reglementat, căci plata salariilor este de multe ori întovărășită de obiceiuri abuzive. Truck-system-ul, plata salariului în cantine sau cârciume și plata la intervale lungi sunt cele mai întrebuițate din aceste abuzuri. În contra celui întâi proiectul prevede în art. 23 că «salariile lucrătorilor nu pot fi plătite decât în monedă având curs legal. Orice plată în bonuri, jetoane sau în natură este interzisă» — astfel că lucrătorii sunt apărați contra speculei patronilor lacomi, care caută în loc să le plătească salariul să le dea în schimb furnituri de calitate proastă și cotate mai mult decât prețul lor. În contra celui al doilea abuz proiectul cuprinde următoarele dispozițiuni: «Plata nu se poate face decât în birourile fabricii și în zi de lucru. Orice plată făcută în zi de sărbătoare, în cantine sau în alte localuri de consumațiune este interzisă. Aceste dispozițiuni sunt de ordine publică; plățile de salariu făcute contrar acestor dispozițiuni sunt nule de drept.» În contra celui de al treilea abuz proiectul nu prevede nimic și desigur e o lacună, căci acest sistem are un dublu neajuns, silește pe lucrător să recurgă la credit și în al doilea loc îl face să cheltuiască fără socotală atunci când primește și are în mână o sumă mai mare de bani. Pe lângă acestea, salariile lucrătorilor nu se vor putea ceda nici în total, nici în parte, și nu se vor putea urmări pentru nici o cauză decât pentru o cincime; din ele de asemenea nu se va putea reține nici o sumă alta afară de acele prevăzute prin lege.

În ce privește repauzul, proiectul prevede că nici o fabrică sau atelier nu poate lucra Duminica sau în zilele de sărbătoare prevăzute prin legea specială a repauzului duminical, afară de cele sub foc continuu.

În caz de concediare, fără o vestire prealabilă de opt zile, lucrătorul are drept la plata salariului convenit pe acele opt zile, astfel că existența îi este asigurată pentru câteva zile până când își va găsi alt lucru. La rîndul lui el are acciaș îndatorire, după cum este și drept. Mai mult, lucrătorul ar trebui să piardă acest drept când a fost concediat din cauză că a lucrat în contra intereselor fabricii.

În ce privește asigurările, toate fabricile și atelierele sunt obligate a constitui un fond din reținerile de 2% asupra salariilor lucrătorilor și dintr'o contribuțiune de îndoită valoare din partea lor, pentru a servi la îngrijirile medicale și ajutoarele necesare lucrătorilor pe timpul boalei lor precum și a întâmpina cheltueli de înmormântare ale lucrătorilor decedați. Despre asigurarea bătrânețelor proiectul nu vorbește nimic cu toate că legitimitatea unei asemenea măsuri este recunoscută de toți. Astăzi, când salariile lucrătorilor sunt așa de mici față de trebuințele lor zilnice, când concurența este așa de înverșunată și când lupta pentru trai devine din ce în ce mai grea, lucrătorului îi este aproape imposibil să facă economii pentru timpul de bătrânețe, când cu toată bună voința lui, el nu poate munci și devine o povară pentru familie. În vederea accidentelor, stabilimentele industriale sunt obligate să asigure tot personalul pe care-l întrebuițează cu de 1000 ori salariul cu care fiecare lucrător e angajat—salariul pe cât timp?—fără a putea face vre-o reținere pentru aceasta din salariul lucrătorului și fără ca el să poată renunța la acest drept.

Dacă adăugăm la cele de mai sus dispozițiunea art. 27 că nici un regulament de atelier nu va putea cuprinde clauze sau dispozițiuni contrare legii și că ele nu vor fi valabile decât dacă vor fi vizate de către Ministerul de industrie și comerț și vor fi afișate în mod permanent și la loc vizibil pentru ca lucrătorii să poată lua cunoștință de ele,—dispozițiune care înlătură discuțiunea asupra cazurilor de obligativitate pentru lucrător a regulamentelor de atelier, am văzut cele mai principale dispozițiuni ale noului proiect de lege pentru încurajarea industriei naționale.

Acest proiect, devenit lege, va constitui desigur un pas înainte spre deslegarea problemei industriale, nu însă și rezolvirea ei. Pentru aceasta, sfârșind, nu putem dori decât ca acei cari conduc astăzi ministerul industriei și comerțului și acei cari le vor urma să se ocupe și de revizuirea tarifelor vamale spre un protecționism chibzuit și moderat, de suprimarea primelor de încurajare pentru producțiune, de organizarea creditului industrial—care constituie poate miezul problemei,—de înlăturarea intermediarilor, de organizarea mijloacelor de desfacerea directă a produselor și în fine de reducerea tiraniei cartelurilor și a trusturilor la adevărata lor funcțiune economică.

V. G. CRISTOFOR
Avocat în Iași

ȘTIINȚA

LAMARCK, DARWIN ȘI HAECKEL

Anul acesta s'a serbat de către cercurile științifice, o sută de ani de la aparițiunea «Philosophiei Zoologice» a lui *Lamarck*, o sută de ani dela nașterea lui *Darwin* și 75 de ani dela nașterea lui *Haeckel*.

Lamarck în lucrarea lui monumentală „*Philosophie Zoologique*” arată pentru întâia oară că asemănările de formă și structură între grupele de specii a ființelor viețuitoare, provin din faptul că totalitatea lor descind din un mic număr de forme extrem de simple, și că aceste forme primitive s'au născut prin *generațiune spontanee* din materia anorganică. Arată apoi, că modificările de perfecționare pe cari momițele antropoide le încearcă până la om, ca stațiunea verticală, diferențierea picioarelor și a mânelor, dezvoltarea limbajului articulat și a formelor superioare ale rațiunii nu sunt de cât rezultatul adaptațiunii.

Darwin bazat pe observațiunile și studiile sale făcute în timpul expediției întreprinse de statul englez în scop de a se studia țărmurile sudice ale Americii — expediție care a durat cinci ani—scoate în anul 1859 lucrarea sa «*Origina speciilor animale și vegetale explicată prin selecțiunea naturală*». În această lucrare dezvoltă «teoria selecțiunii» prin care resolvă cea mai mare problemă biologică. Arată cum organismul animal sau vegetal, atât de complicat, s'a format pe cale naturală și în mod inconștient, fără ca o putere supranaturală să fi luat parte la conceperea lui.

În 1866, *Haeckel*, în «*Morfologia lui generală*», după ce face prima încercare a unei expunerii sistematice a teoriei evoluțiunii, clădește pe bazele acestei doctrine filosofia «*monistă*». *Darwin* cetind această lucrare monumentală a lui *Haeckel* se exprimă astfel în introducerea cărții lui apărută în 1871 «*Descendența omului*»: «Dacă acest uvraj ar fi apărut înainte ca încercarea mea să fi fost scrisă, probabil că n'aș fi terminat-o nici odată. Găsesc că acest naturalist ale cărui cunoștinți sunt din multe puncte de vedere cu mult mai complete ca ale mele, a confirmat aproape toate concluziile la cari am ajuns eu».

Tot timpul acesta, mai bine de patruzeci de ani, *Haeckel* n'a făcut decât să desvolte, să completeze și să confirme convingerile sale moniste, în următoarele sale scrieri: «*Istoria Creațiunii*», «*Antropogenia*», «*Enigmele universului*», «*Minunele vieții*», etc., etc. Astăzi, în lumea întreagă s'au înființat o sumă de societăți de «*filosofie monistă*» cu organele lor de publicitate, la care numărul aderenților sporește pe fiecare zi.

Ideile acestor trei fondatori ai teoriei descendenței au fost anul acesta apoteozate în modul următor: «*Muzeul de istorie naturală*» din Paris a ridicat cu această ocaziune, o statuie în memoria marelui *Lamarck*. Genialul *Darwin* a fost glorificat prin conferinți ținute din partea diferitelor universități, academii și societăți științifice; iar a 75-a aniversare a marelui cugetător și om de știință *Haeckel* s'a sărbătorit, relevându-se meritele sale prin conferințe și broșuri, bătându-se în acelaș timp o medalie cu efigia chipului său.

Când lumea întreagă sărbătorește pe acest geniu al secolului, când ministerul Instrucțiunii publice din Paris, adoptează «*Enigmele universului*» pentru bibliotecile din Franța; când consiliul municipal din acel oraș, încurajează această lucrare *monistă* cu o subscripție, d-l *Cuza* dela Iași voind a micșora meritele lui *Haeckel* mă întrebă prin «*Neamul Românesc*» dacă cunosc «aventura celor trei clișee» a profesorului meu. De sigur că o cunosc, dar nu așa cum o prezintă gazetele clericale ci așa cum ne-o dă revistele științifice.

Monismul fiind în contrazicere cu *dogmele bisericesti* și cu toate credințele supranaturale și mistice, este foarte energic combătut de lumea clericală. Catolicii pentru a împedica răspândirea *monismului*, au pus la cale o intrigă contra lui *Haeckel*, publicând prin revistele și ziarele lor papistașe că el ar fi falsificat niște clișee ca să dovedească origina omului din momiță. Faptul în sine n'a fost decât c'a *șematizat*, câteva clișee după cum este obiceiul de a se reconstrui asemenea figuri și după cum se face în toate cărțile didactice.

Această informațiune perfidă de origină papistașă, trâmbitată la noi în țară de către d-l *A. C. Cuza* voiu spulbera-o prin următoarea declarație publicată de revistele și ziarele germane neclericale.

«Subsemnații profesori de anatomie și zoologie, directori ai Institutelor de anatomie și zoologie, ai muzeelor de istorie naturală etc., declară prin această, că deși nu aprobă modul de șematizare, întrebuițat de *Haeckel* în unele cazuri, ei totuși *condamnă aspru*—în interesul științei și a libertății învățământului—lupta crâncenă dusă în contra lui *Haeckel* de către Brass și de «*Keplerbund*». Ei declară mai departe că ideea evoluției, astfel cum ea își găsește expresia în teoria descendenței, nu poate suferi nicio defecțiune prin câte-va gravuri de embrioni rău reproduși.

D. Barfurth-Rostock.—R. Bonnet-Bonn.—T. Boveri-Würzburg. — K. Chun-Leipzig. — K. Eckstein-Eberswalde. — E. Ehlers-Göttingen — P. Flehsig-Leipzig.—M. Fürbringer-Heidelberg—L. Gerlach-Erlangen. —A. Goette-Strassburg.—L. von Graff Graz—K. Grobben-Wien.—I. K. Hasse-Breslau.—B. Hatschek-Wien.—K. Heider-Insbruck.—R. Hertwig-München.—F. Hochsteter-Wien.—M. Holl-Graz.—E. Kallius-Greifswald.—Kluzinger-Stuttgart.—G. von Koch-Darmstadt.—I. Kalmann-Basel. — E. Rorschelt-Marburg. — K. Kraepelin-Hamburg. — W. Rükenthal-Breslau. — Arnold Lang-Zürich.—F. Merkel-Göttingen.—Siegfried Mallier-München.—G. Pfeffer-Hamburg.—L. Plate-Iena.—K. Bahl-Leipzig.—H. Reichenbach-Frankfurt a. M. —J. R. Hann. Münden. — F. Römer-Frankfurt a. M. — I. Ruckert-München. — G. Ruge-Zürich. — H. Schamusland-Bremen.—G. Schwalbe-Strassburg.—Franz E. Schulze-Berlin.—P. Stöhr-Würzburg.—K. Toldt-Wien.—W. Waldeyer-Berlin.—August Weismann-Freiburg.—R. Wiedersheim-Freiburg.—Emil Zuckerkandel-Wien.»

Purtătorii acestor nume sunt podoaba științei germane.

A prezenta reproducerea insuficientă a câtor-va gravuri de embrioni ca un fals, după cum a făcut d-l *A. C. Cuza*, înseamnă a înșela opinia publică; falsificând știința în favoarea credințelor supranaturale.

CESTIUNI SOCIALE

DESPRE PLECTISEALA FEMEILOR MĂRITATE

«CAUSERIE»

În lume, acasă, la bal, în grădini, la teatru chiar, se aude din ce în ce mai des și în diferite tonuri, un strigăt: *mă plectisesc!* Faptul, negreșit, poate avea o sumă de explicații, mai mult sau mai puțin feteziste, mai mult sau mai puțin adevărate.

Voi da și eu câteva, în fugă.

Mai întâiu să limităm chestiunea. Aici nu va fi vorba de plectiscala generală a oamenilor, de acea stare posomorâtă a spiritului pe care o are în vedere filosofia pesimismului. Mulți oameni trec prin viață fără să fi făcut ceva, deși au voit să facă, numai fiindcă n'au știut să se împotrivescă la vreme acelei toropeli leneșe, care adoarme toate forțele, toate energiile, tot avântul de bine, de frumos, de mare. Alții, din potrivă, juisori sau Hamleți, se zbat, alcargă, combină, nereușind totuși să întâlnească o umbră de plăcere, de plăcere adevărată, în zbuciumul lor neîntrerupt. Nu de aceștia ne vom ocupa. A ne avânta pe o asemenea cale, într-o cronică sau «causerie» ușoară, ar însemna într'adevăr să plectisim lumea fără măcar să aducem vre un serviciu cauzei. Noi ne vom mărgini să spunem câteva cuvinte, numai asupra plectiselei femeilor măritate.

Mă aștept la inputări:

— Plectiseala femeilor?... Dar bine, domnule, d-ta ești puțin serios!.. de asta ne arde nouă?

Intr'adevăr, ca să pară cineva serios, e de ajuns să scrie două-trei articole anoste despre măturatul străzilor, despre scumpirea cărnii, despre apă, praf, prefect sau primar și mai ales despre d. prim-ministru. Un alt mijloc de a părea serios, încă și mai ușor de pus în practică, este să nu scrii de loc.

Eu voi atinge totuși chestiunea, pentru că o găsesc de mare însemnătate. De plectiseala femeii atârnă liniștea sau neliniștea casei, prin urmare și a bărbatului, a muncii lui, formând astfel un capitol deosebit în complicata problemă socială de azi.

Așa dar, femeile măritate se plectisesc. Natural că sunt și excepții. Se va vedea la vale în ce împrejurări.

* * *

O primă cauză a plectiselei, este deosebirea de temperament.

Iată o pereche luată din dragoste. Fata a refuzat o partidă bogată, tânărul s'a certat cu ai lui și căsătoria s'a făcut, pentru că și unul și altul se iubeau într'adevăr sincer. Cu toate acestea neînțelegerile nu întârzie să se producă, pentru că dragostea singură, nu e un element suficient care să hotărască despre temeinicia unei căsătorii. Dacă dragostea se duce sau se răcește, ce te faci?

Și să se noteze că dragostea violentă e mai trecătoare fiindcă e determinată de legea contrastelor. Natura a pus în noi atracția necunoscutului, ea ne împinge pururea spre ceea ce nu avem și nu știm și de aceea o ființă, cu cât este mai deosebită, mai contrară

nouă, cu atât ne atrage mai tare. Dar farmecul contrastelor nu poate să dureze mult timp, și de aci dezâncântarea.

Dacă se întâmplă ca cei doi soți să aibă același temperament, lucrurile se schimbă. Chiar dacă dragostea se răcește, rămâne totuși o trăsătură de vniire, rămâne obișnuința de a conveți împreună. Între unul și altul se stabilește o prietenie, o comunitate de vederi și apucături cari fac traiul suportabil, ba chiar plăcut.

Căsătoriile perfecte sunt rari, pentru că și prieteniiile sunt rari. Căsătoriile în doi peri se întâlnesc des, pentru că și dragostea se întâlnește des.

Și fiindcă a rămas stabilit că eu sunt un om nu tocmai serios, de oarece mă ocup de asemenea chestiuni, prezentând prin urmare puține garanții de a fi crezut pe cuvânt, fac apel la La Bruyère, care, el, cel puțin, nu poate fi bănuț de ușurință.

Iată ce spune în una din scrierile sale: *Il est plus ordinaire de voir un amour extrême qu'une parfaite amitié.* adică, pe românește: E mai ușor să vezi o iubire mare decât o prietenie desăvârșită.

În sprijinul spuselor mele mai pot aduce următorul fapt, pe care l-am observat într'o vară la Câmpulung și pe care tocmai acuma mi-l explic.

La birt, pe bulevard, în grădină, în toate părțile întâlneam regulat un domn și o doamnă. Erau nedespărțiți. Ceeace m'a izbit mai mult—căci nedespărțiți am văzut multe doamne și domni—ceeace m'a izbit mai mult, era faptul că nu-i vedeam vorbind mai de loc. Ședeau ceasuri întregi unul lângă altul, fără a schimba o vorbă, și cu toa'e acestea nu se plectisau, căci alminteri boerul ar fi pornit'o într'o parte și cucoana în alta. Se întâmplase ca amândoi să fie tăcuți și de același temperament.

Am aflat în urmă că perechea era soțul și soția, ceea ce n'aș fi crezut, și că amândoi aveau aceeași meserie: el institutor și jumătatea institutoare. Coincidența aceasta a contribuit se vede să-i indentifice și mai mult, încât unul fără altul n'ar mai fi putut trăi. Eu sunt convins că boerul meu ar fi foarte stângaciu cu o altă femece, și dumneaci de așșderea cu un alt bărbat.

Iată o pereche fericită, care nu va ști niciodată ce va să zică plectiseala. Armonia aici e desăvârșită; conversația lor obișnuită, după toate probabilitățile, se reduce numai la un simplu schimb de monosilabe.

Asta mă face să cred, că dacă bărbatul și femecea ar parveni să se înțeleagă prin semne, căsătoria ar fi un rai.

* * *

Un alt motiv al plectiselei femeilor măritate, este sociabilitatea lor prea mare. Acest motiv l-a descoperit Faguet.

El pleacă dela ideea că sinuciderile celibatarilor sunt mai numeroase decât ale oamenilor însurați. Căsătoria ar fi deci, un fel de asigurare, de prezervativ împotriva sinuciderii. Imunitatea aceasta pe care o aduce omului căsătoria, nu o aduce și femeii. Dimpotrivă, femecea măritată se sinucide, mai adeseori decât văduva. Ceeace o împinge la sinucidere este plectiseala, dezgustul pe care i-l aduce singurătatea. Intr'adevăr, femecea mă-

ritată și fără copii, e mai solitară de cât celibatară. Femea celibatară, ori trăește într'o familie, ceeace se întâmplă foarte des, ori, chiar dacă trăește singură, tot nu rămâne solitară, pentru că mai lesne își face prietene, cunoștințe, legături. Femea măritată și fără copii n'are decât pe bărbatul ei—vorbesc de cele cinstite—pe care ocupațiile îl țin de regulă afară. Bărbatul pe de altă parte, stinghirește anturagiul femeii. Lui nu-i place, când vine dela ocupație, să-și găsească odăca goală și nevasta plecată la vecine; dar nici vecinele să-l tulbure, la dânsul acasă, nu-i place. Această din urmă afirmare nu totdeauna e adevărată, dar dacă Faguet zice că e așa, hai să zicem și noi că e așa. Bărbatul, prin urmare, nu poate fi un bun tovarăș pentru femeie, el este un izolator. O notă puțin măgulitoare pentru bărbații însuși, de sigur.

Eu însă am de făcut câteva obiecții.

Statistica nu totdeauna e doveditoare, ea dă uneori numai ceeace cauți, și n'ar fi greu să opunem lui Faguet o altă statistică, care să ne arate că văduvele se sinucid mai des decât femeile măritate. Afară de asta chestiunea mai poate fi interpretată și în altfel. Dacă bărbatul nu știe să facă femeia fericită, câte femei în schimb, sunt capabile să descopere o satisfacție, o plăcere, în viața curată de familie? Turmentate pururea de nevoi, nu zic de dorinți, lipsite de preocuparea absorbantă a sufletelor simple, ele nu știu că urâtul e în ele însăși, în sufletul lor, că distracția îl amoarte dar nu-l omoară, aceasta fiind un prilej de înnoire numai.

Urâtul e ca acele iubiri nebune, de cari în zadar încerci să te scapi, să le omori prin oboseală. Pleci în călătoria departe, întâlnești peisajii, soare, verdeață, flori, ai un moment senzația alinării, dar aceasta trece iute,—peste tot același chip plutește, aceeași imagine de care fugi, pe care vrei s'o ștergi, s'o uiți, să n'o mai întrezărești. Ea vine însă după tine, te urmărește, în casă, afară, dimineața și seara, pe timp frumos și urât, pretutindeni, totdeauna.

Și de vină atunci, firește, nu e urâtul însuși, urâtul lor, ci orașul, cunoștințele, lumea,—bărbatul! Generalizare pripită și neîntemeiată. În astfel de lucruri nu e ușor să stabilești limpede și odată pentru totdeauna, de partea căruia este vina cea mai mare, de partea lui, de partea ei, sau de partea lor amândurora.

* * *

Un prim remediu împotriva plictiselei femeilor măritate ar fi arta. Aceasta, în deosebire de știință, e cu totul individuală. Ea răspunde nevoicii sufletești de a ne ridica deasupra preocupărilor materiale, într'o sferă mai senină, mai curată, unde grijile și supărările de toate zilele, sunt uitate, sau cel puțin amortite. Ea creează o altă lume, așa cum am voi noi să fie, întrupând astfel în forma și cu mijloacele ce-i stau la îndemână, aspirațiunile noastre, idealul nostru.

Pe acest teren femeia pare a nu fi inferioară bărbatului. În artă se cere înaintea de toate multă simțire, și femeia are destulă; în artă, pe de altă parte, nu e nevoie de o prea riguroasă logică, — condiție pe care femeia de asemenea o îndeplinește și încă cu prisosință.

În capitală, ca și în provincie, se observă de regulă un lucru: De câte ori se ține o conferință cu caracter literar sau artistic, majoritatea publicului o formează femeile. În privința aceasta am ajuns pe Americani. Se știe că acolo bărbații sunt atât de ocupați, încât nu mai au vreme să se informeze despre lucrurile streine afacerilor lor. Ceeace ei știu despre artă, despre literatură și chiar despre teoriile sociale în curs, o știu numai dela femei. Acestea citesc mult, se țin în curent cu mișcarea ideilor și împărtășesc vederile lor bărbaților, în orele pe cari le petrec împreună. E un fel de diviziune a muncii, impusă de civilizație, și, de sigur, un excelent mijloc de a nu se mai certa... Așa dar, noi, Românii, judecând după publicul ateneelor, suntem civilizați, am adoptat americanismul, cu o deosebire numai: nici bărbații nu au prea multe afaceri, nici femeile prea multe de citit.

Nu e bine, însă, să ne facem prea multe iluzii despre ceeace se vede la suprafață. Femeia care se plictisește în casa ei, se plictisește negreșit și la conferințe. Ca să poți într'adevăr gusta literatura, muzica, o conferință ori o distracție cu un caracter estetic, se cere o anumită pregătire. Societatea noastră este încă în prefacere, ea abia a eșit din viața patriarhală, din viața simplă pe care ne-a hărăzit-o împrejurările istorice prin cari am trecut. Civilizația nouă, cu care am venit în contact, ne place și o înțelegem, dar nu ne-am putut-o asimila încă pe deplin. Aceasta e adevărat de o potrivă pentru toți, și pentru bărbați și pentru femei. Dela furcă, gherghef și împletitul ciorapului, cari au fost, cu puține excepții, îndeletnicirile zilnice ale mamelor și bunicelor noastre, e greu să sai de-odată la Wagner, Mozart, Eminescu și ceilalții. Din această pricină, arta, muzica, literatura, conversația chiar, nu pot fi un remediu decât pentru un foarte restrâns număr de femei.

* * *

Un alt remediu *inofensiv* împotriva plictiselei femeilor măritate, este, câte odată, și jocul de cărți. Ca să nu fiu învinuit că spun o enormitate, e necesar, cred, să dau câteva deslușiri.

Pentru a putea înțelege unile chestiuni mici, cari au totuși partea lor însemnată de influență, nu trebuie să le privim numai decât sub aspectul absolutului, ca în știință. În știință, adevărul are un caracter de generalitate ce nu se întâlnește în alte domenii. Dacă în fața mea am două linii de pildă, una mai mare și alta mai mică, această deosebire rămâne aceeași și pentru alții, și pentru un european și pentru un asiatic,—așa a fost în trecut, așa va rămâne pururea. Când spun însă că linia mică e mai frumoasă decât linia mare, lucrurile se schimbă, afirmarea mea nu mai are caracterul generalității. Ceeace mie mi se pare frumos, altuia poate să i-se pară urât, și viceversa. Insușirea frumosului atârnă deci de gust, de deprinderi, cari variază dela popor la popor, dela om la om.

Generositatea, de sigur, e un sentiment bun. Dacă vecinul meu, om cu avere, dă 100 lei pentru o binefacere, faptul e lăudabil. Dacă un funcționar cu 200 lei pe lună și cu casă grea, ar da aceeași sumă și pentru același scop, expunând pe ai săi la lipsuri, lăsându-și copiii

fără haine și chiria neplătită,— actul lui ar fi negreșit o prostie. O acțiune e bună numai atunci, când efectele sale stabilesc un echilibru între sacrificiul făcut și interesul general. Dacă scap un nenorocit într'o parte, ca în schimb să fac alți doi, trei, de cealaltă parte, societatea pierde prin acțiunea mea.

Iată dar că acțiunile omenești trebuie apreciate, nu izolat, ci în legătură cu împrejurările ce le însoțesc.

Jocul de cărți bunioară, e considerat de toți ca un rău; totuși, câte odată, și cu ceva rezerve, el poate fi justificat.

Așa, în acele lungi după prânzuri de iarnă și toamnă, între orele 4 și 7, când se face așa de curând seară iară afară plouă mărunț cu săptămânele, când domnii se duc grăbiți la cluburi, la berării, la cafenele,—nu e drept să aducem o învinuire femeilor, dacă se strâng și ele în jurul unei mese de maus, poker ori panțarolă, ca să-și omoare timpul.

Vorbesc, bine înțeles, de acele familii și clase, unde femeia nu e osândită să stea cu acul în mână, cu capul plecat spre lucru, de dimineață până seara, de acele desmoștenite ale soartei, cari n'au nici vreme să se gândească la o plăcere, atât de mult fiind strânse de nevoia, de grija zilei de mâine.

Pentru a învedera că atracția jocului de cărți, pentru femeii, contrar bărbaților, nu stă numai decât în câștig, după cum s'ar crede, voi face o mică digresie care ne va ajuta să prindem și câteva note din sufletul femeesc.

* * *

Am oferit odată unei doamne să citească o carte, atrăgătoare și instructivă în același timp, după părerea mea. După câteva zile doamna mi-a dat cartea înapoi, mulțumindu-mi și spuindu-mi sincer că i-a fost imposibil să citească mai mult de 40 de pagini. Cu toată osteneala ce și-a dat, cele coprinse acolo n'au putut-o interesa, deși dânsa era o femeie inteligentă, chiar foarte inteligentă, cu care puteai discuta orice. Iată o parte din discuția încinsă între noi:

— Dar bine, doamnă, cartea care v'am dat-o a făcut senzație în lumea literară; mă mir că nu v-a putut interesa.

— Să crezi, domnul meu, că mi am dat toată osteneala să o citesc până la sfârșit, tocmai fiind-că mi-ai recomandat-o d-ta; dar mi-a fost imposibil.

— Aceasta mă surprinde cu atât mai mult, că ideile coprinse acolo, le înțelegeți, sunt sigur, ca și mine, ba poate chiar mai limpede. Unei alte femei nici n'aș fi recomandat cartea.

— E adevărat că mi-am dat bine seama despre ce este vorba, și v'aș putea chiar rezuma cele 40 de pagini pe cari le-am citit. Totuși mărturisesc, spre marea mea confuzie, că n'am putut continua mai departe. Trebuie să ai o rea idee de mine.

— O, nu, doamnă, dimpotrivă... Dar faptul mă surprinde și nu știu ce explicație să-i dau. Cauza adevărată, tot dela d-voastră o pot afla... S'o căutăm împreună.

— Cu cea mai mare plăcere.

— Dacă v'aș fi dat un roman, l'ați fi citit până la sfârșit?

— Desigur că da. Am citit multe, și n'aș fi făcut excepție tocmai pentru acel dat de d-ta.

— Sunteți prea bună.

— Bună, nu știu dacă sunt, dar voi să fiu sinceră; dovadă că nu v'am ascuns adevărul, deși nu e tocmai măgulitor pentru mine.

— Să credeți, doamnă, că sinceritatea e o calitate rară, mai ales când vine dela o femeie într'o chestiune referitoare la dânsa... Profit dar, și vă rog să-mi spuneți fără încunjur, de ce romanul vă place mai mult?

— Pentru că e mai aproape de viață. Acolo văd oameni ca d-ta, femei ca mine... văd bucurii, supărări, sentimente și pasiuni... Văd ceeace aș putea face eu în anume situație, situație în care de sigur că nu mă voi găsi nici odată... E un fel de sporire a vieții pe care noi o ducem în realitate, sporire imaginară, de sigur, dar care totuși îmi umple unile goluri din suflet...

— Ertăți că vă întrerup. Dar ași dori să știu, ce înțelegeți d-voastră prin «golurile din suflet». Vedeți, noi bărbații, prin «golurile din suflet» înțelegem acea nemulțumire profundă care ne apucă când nu mai credem în nimic, e un fel de deziluzie a traiului și rolului pe care-l jucăm în viață. E nemulțumirea credinciosului care nu mai crede în D-zeu, nemulțumirea savantului că nu poate pătrunde secretele naturii, nemulțumirea omului politic care nu ajunge unde vrea...

— Înțeleg. Pentru d-voastră, bărbații, «golul sufletului» înseamnă stingerea unui ideal, sau înfrângerea unei aspirații realizabile. La noi motivele sunt de ordin mai puțin înalt, eu cred că ele se aseamănă cu acelea ale omului politic din provincie. Noi voim să strălucim în cercul nostru, să ni se dea atenție, să fim anturate, să plăcem...

— O! mai cu seamă să plăceți!

— Ei, da, să plăcem!... și te rog să nu pui prea multe lucruri în cuvintele acestea. Ținem să plăcem, dar să plăcem în mod cinstit. D-voastră aveți o mie de mijloace pentru a vă satisface dorințele, ambițiunile, capriciurile... o mie de mijloace de a cădea și a vă ridică, de a căpăta victorii sau înfrângeri... o mie de mijloace în sfârșit prin care puteți da liber curs pornirilor, aspirațiilor, speranțelor d-voastră. Viața d-voastră e mai largă și pasiunea se risipește; la noi e strâmtă și de aceea, se vede, pasiunea e mai violentă... Ceeace pierde în extensiune, capătă în adâncime. Se concentrează, se aprinde pentru lucruri de nimic, lucruri pe lângă cari d-voastră treceți adesea indiferenți.

— Dar de ce nu încercați a vă apropria ceva mai mult din lumea ideilor. Ideile, dacă nu schimbă pasiunea, o temperează cel puțin și tot este un câștig.

— De ce nu ne apropiem ceva mai mult din lumea ideilor?... Dar nu putem. Dovadă că și-am dat cartea, necitită, înapoi. Ideile, logica ne lasă indiferente... Un strigăt, o lacrimă, un zâmbet ne scot din fire, pe câtă vreme raționamentul cel mai tare, dacă e numai raționament, nu ne înduplecă.

* * *

Dialogul reprodus aici nu este inventat, el a avut realmente loc. Așa dar, după propria mărturisire a unei femei foarte inteligente, ceeace dominează mai mult în viața lor, este sentimentul, pasiunea.

Jocul de cărți—fiindcă dela el am plecat—prezintă toc-

mai un foarte întins câmp pasiunii. Ori cât de modest ar fi jocul, el este totuși un simulacru de luptă, cu multe iluzii și multe deziluzii. Așteptarea unei cărți mai bune și îndeplinirea acestei așteptări,—iată o speranță realizată; persistența unei cărți rele, două, trei plăci neașteptate,—iată atâtea înfrângeri cari ne irită, ne ațâță și ne împinge la revanșă.

Jocul de cărți dar, într'o privință, e un stimulent pentru apaticii cari n'au ce face, și o descărcare pentru temperamentele vii, cari nu știu cum să-și întrebuinteze activitatea.

Dar sunt atâtea femei, mi s'ar putea obiecta, cari nu joacă cărți și totuși ele nu știu ce va să zică plictiseala. Foarte adevărat. Acesta este un merit pe care eu cel d'întâi îl prețuesc. La asemenea femei sentimentul și rațiunea trăesc într'un perfect echilibru și de aceea, se vede, pot să-și găsească în ele însăși, în casa lor, multe și destule satisfacții.

Dar cele cari nu sunt așa? Putem noi cere unei femei să-și schimbe natura? Putem noi oare spune unei femei posomorâte să rădă și alteia prea vesele să stea nemîșcată într'un colț? Eu nu discut cece ar trebui să fie, ci cece e posibil să se facă.

Jocul de cărți, deci, poate să fie un remediu împotriva plictiselei femeilor măritate, cu condiția expresă de a rămâne cece a fost el la început: un simplu mijloc de petrecere. E în natura omului de a nu sta neocupat, de a face ceva. Când copilul aleargă, sare, aruncă pietre, se dă de-atumba, o face fără nici un scop serios, ci numai pentru a-și cheltui prisosul de energie. Acelaș lucru îl îndeplinește într'o anume privință și biliardul, șahul, tablele, jocul de cărți. Ba jocul, din punctul de vedere al soțului, dar numai al lui, mai prezintă încă un avantaj, nu tocmai vrednic de neglijat. Jocul, prin fanții săi de carton, reușește chiar să alunge, uneori, din mintea soției, pe ceilalți, pe cei adevărați...

Vor fi existând neapărat și alte mijloace — mijloace cinstite, bine înțelese — împotriva plictiselei femeilor măritate. Cetitorii n'au decât să ni le indice, și noi le vom discuta bucuroși.

Așa, judecând după titlul unei cărți, apărute acum de curând la Paris, *cearta* ar fi un excelent remediu împotriva plictiselei. Iată titlul cărții: «*L'Art de se Quereller à Tout Propos, à l'usage des époux qui s'ennuient*». Adică, pe românește: *Arta de a se certa din toate celea*, pentru trebuința soților cari se plictisesc». Necunoscând conținutul acestei scrieri, nu putem nici să discutăm, nici să ne însușim propunerea.

Un ultim remediu, acesta infailibil, împotriva plictiselei femeilor măritate, ar fi de sigur dragostea,—dragostea extraconjugală, cum s'ar zice. Asemenea remedii, însă, nu pot intra în cadrul acestei convorbiri, care, după cum am mai spus, nu are în vedere decât remediurile corecte, inofensive, putându-se întrebuinta cu consimțământul ambilor soți.

N. EM TEOHARI

CRIZA FAMILIALĂ

Instituțiunea familiei trece printr'o perioadă critică în multe țări civilizate, în special în Franța. Această constatare rezultă din următoarele considerațiuni sprijinite pe statistică: 1) scăderea numărului căsătoriilor; 2) înmulțirea divorțurilor și 3) micșorarea natalității. Aș mai putea adăuga o considerațiune de valoare problematică însă, anume: mortalitatea infantilă relativ mare, față de progresele medicinei și ale serviciului sanitar. În perioada de la 1896—1906 proporția în care a sporit populațiunea e următoarea ¹⁾:

Germania.	15,2	locuitori	la	mie	pe	an
Austro-Ungaria	13,2	»	»	»	»	»
Anglia.	11,8	»	»	»	»	»
Italia.	10,8	»	»	»	»	»
Franța.	1,5	»	»	»	»	»

Acest spor e mai mic decât în perioadele precedente, cu toate că mortalitatea a scăzut. Cauza e prin urmare scăderea natalității. Față de anul 1870, în Germania natalitatea a scăzut de la 38 la 33 la mie; în Italia de la 36 la 31; în Anglia de la 35 la 26; în Franța de la 25 la 19.

În țara noastră de la 1899, de când avem o statistică mai sigură, constatăm o scădere a numărului căsătoriilor, cel puțin la orașe, căci fluctuațiunea de la sate e influențată mai ales de recoltă. Trebuie să exceptăm deasemenea pe locuitorii mozaici, cari au din ce în ce mai mult tendința de a se căsători.

Pe de altă parte, divorțul e în creștere continuă. În 1908 au fost 2384 divorțuri, aproape 200 mai mult de cât în anul precedent și peste 800 față de media ultimilor 9 ani. Frecvența divorțurilor e mult mai mare la orașe decât la sate.

Contingentul nașterilor la sate e mult mai mare de cât acel al orașelor, unde tendința de a micșora natalitatea se trădează pe fiece an prin cifre. În comunele rurale natalitatea a fost de 42,6 ‰, în 1908, pe când la orașe a fost numai de 32,6 ‰ ²⁾

Problema asupra căreia atrag atenția în acest articol nu are numai o importanță teoretică, ci trebuie să preocupe pe moralști și pe oamenii politici. O criză a familiei e o criză morală, și o criză morală e o cauză de slăbiciune pentru un popor. Pe de altă parte, scăderea natalității determină o slăbire a puterii economice, militare și politice a unui Stat.

În Franța, chestiunea natalității a început să preocupe serios pe oamenii politici. Populațiunea Franței sporind foarte puțin, deosebirea față de populațiunea Germaniei a devenit atât de îngrijitoare, încât dacă starea actuală de lucruri va continua, Franța nu se va mai putea menține ca mare putere și va fi amenințată, dacă nu în existența ei, cel puțin în coloniile sale. Astăzi chiar, pentru a putea ține piept Germaniei, Statul francez e nevoit să impună dările cele mai mari din Europa și să ia în serviciul militar tineri cu o talie și un perimetru toracic foarte redus. Norocul Francezilor

BIBLIOGRAFIE

Un laic iubitor de cele sfinte, *Răspuns la memoriul Episcopului Gherasim al Romanului*. Buc., 1909.

C. A. Popescu, *Judecătorul unic*. București, 1909. Prețul 3 lei.

1) Aceste date le iau din articolul d-rului Courmont, *Questions d'hygiène*, publiat în „Le Monde médical” 25 Avr. și 5 Mai 1909.

2) L. Colescu, *Statistica populațiunii României pe 1908*, publicată de Ministerul Domeniilor.

e că au început «să se civilizeze» și Germanii, răspândindu-se și la dâșii «sistemul cu doi copii».

Sunt semne că s'a ivit și în orașele noastre o criză a familiei, căci concubinajul dela sate nu provine în genere din destrăbălare sau din lipsă de energie morală, ci din ignoranță și sărăcie. Indreptarea s'ar putea face acolo ținându-se predici de către preoți și reducându-se pe cât posibil formalitățile căsătoriei civile.

La orașe, răul s'ar putea deasemenea îndrepta, convingând publicul (prin conferințe, predici, articole în reviste și ziare) că viața în familie e preferabilă celibatului. Toate măsurile legislative cari s'ar lua spre a favoriza căsătoria și natalitatea, sunt ineficace, dacă nu chiar păgubitoare.

În Franța se discută acum felurite mijloace în acest scop: unii cer să se urce impozitul celibatarilor și să se ușureze familiile cu mai mulți copii; alții propun ca Statul să acorde premii în bani acelor cari vor avea mai mult de doi copii; alții pretind modificarea legii succesiunilor; alții, înșfârșit, cer ca lefurile Statului să varieze după cum funcționarul e celibatar sau are mai mulți copii; unii chiar au mers cu zelul patriotic până a cere neadmiterea în funcțiunile publice a celor cari, având vârsta de 25—28 de ani, nu sunt căsătoriți.

Toate aceste propuneri provin dintr'o credință foarte răspândită astăzi în puterea pe care ar avea-o legile ca să schimbe mentalitatea și moravurile unui popor. Legi pentru favorizarea natalității s'au mai făcut însă la Romani, s'au făcut chiar și la Francezi sub Ludovic al XIII, dar au trebuit să fie desființate în urmă, nu fiindcă și-au atins scopul, ci pentru că au produs tot felul de abuzuri.

Când e vorba să se modifice credințele și deprinderile unui popor, calea cea mai sigură și mai eficace e propaganda. Prin propagandă, nu prin legiferare, s'au făcut toate schimbările de credință și tot așa va fi, cât timp va subzista actuala constituție a spiritului omenesc.

Independent de interesul social, din punctul de vedere al individului, este sau nu căsătoria preferabilă celibatului?

Familia e un grup natural; ea s'a format în mod spontan, rezultând din necesități psiho-fizio-sociologice. Familia e un mediu prielnic sănătății și moralității; ea face pe om să ducă o viață mai intensă și mai înaltă, prin urmare o viață mai fericită — sau dacă voiți, o viață mai puțin nenorocită.

Căsătoria e o sarcină grea—se zice— și astăzi când traiul s'a scumpit atât de mult, nu-i bine să mai faci luxul de a crește copii. Această obiecțiune îmi aduce aminte următoarea anecdotă. Un bătrân, voind să înduplece pe un tânăr să nu mai fumeze, îi demonstrează că economisind banii pe cari îi risipește pe tutun, ar putea avea o casă la bătrânețe.—«Dar casa ta unde-i, replică tânărul, căci spui că n'ai fumat niciodată?»

Tot astfel, cine crede că va economisi bani pe cari ar trebui să-i cheltuească cu familia, se înșeală. Celibatarului îi lipsește îndemnul de a economisi, așa în cât se poate spune cu mai mult adevăr: «dacă vrei să-ți asiguri bătrânețea, însoară-te». Pe de altă parte, omul căsătorit are mai mult îndemn la lucru și nu există mulțumire sufletească mai adâncă decât aceea de a

lucra pentru copiii săi: egoistul celibatar nu poate gusta niciodată asemenea mulțumire.

În realitate, familia e un sprijin, iar nu o sarcină. Grupul susține pe individ și-l face să iubească mai mult viața. Când n'ai alt scop în viață, decât să-ți satisfaci poftele egoiste, e greu să fii mulțumit. Apetiturile sunt prin natura lor nesățioase; cu cât le dai mai mult, cu atât devin mai tiranice. Și apoi cât e de trist să te știi singur pe lume!

Individul e mai tare, când nu-i singur. În caz de tristețe, membrii familiei își strâng legăturile de solidaritate și descurajare nu se produce. Bucuria, din contră, fiind împărtășită în familie, devine mai mare.

Familia satisface două trebuințe sufletești: nevoia de a trăi în altul și nevoia de a supraviețui în altul. Iubirea conjugală răspunde mai bine ca oricare alt sentiment nevoiei de a trăi în altul, de a ne atașa de cineva, de a umple golul existenței individuale. Împărtășind viața cu o ființă iubită, simți că trăești și te bucuri că trăești.

Tot din iubirea activă de viață naște dorința nemuririi, a nemuririi chiar pe acest pământ. Unii o caută în perpeturarea numelui lor: *Non omnis moriar!* «Nu voi muri de tot!», exclamă I Iorațiu. Dar astfel de nemurire n'o poate ambiționa toată lumea. Cei mai mulți trebuie să ne mulțumim a renaște în copiii noștri, căci ei sunt o parte din corpul și sufletul nostru. Prin organismul pe care îl transmitem, prin exemplul și sfatul pe care le dăm, copilul perpetuează ființa noastră.

Așa dar, familia, tocmai fiindcă cere un supliment de muncă, dezvoltă ființa omului și cu toate că îi cere în aparență sacrificiul egoismului, în realitate îl face să-și întindă egoismul, să-și lărgească ființa, identificându-se cu soția și copiii săi.

Căsătoria e unirea bărbatului cu femeia în scop de a împărtăși viața: *For better, for worse*, cum zice preotul anglican— «pentru zilele rele ca și pentru cele bune». O astfel de asociație, nu este prin însăși natura ei, o condiție favorabilă dezvoltării individului? Nimeni în afară de greutățile familiei nu poate trăi o viață *completă*. Căsătoria ajută și completează educația prin sine.

Viața fără de nici un scop e insuportabilă pentru o ființă inteligentă. Se poate concepe ceva mai trist decât sentimentul inutilității eforturilor sale? Întrebarea «la ce bun?» se pune însă numai când omul trăește pentru sine. Trăind în familie, el are de ce să se atașeze, are un îndemn să trăiască. Și omul e fericit, în măsura în care ține la viață.

În rezumat, *familia dă omului un motiv de viață și-l face să trăiască o viață mai superioară*. Statistica ne arată că mortalitatea e mai mare și sinuciderea e mai răspândită printre celibatari decât printre cei căsătoriți. După cifrele pe cari le găsec în studiul d-lui Durkheim¹⁾, constat că proporția sinuciderilor e de trei ori mai mare la celibatari decât la căsătoriți și de trei ori mai mare la cei căsătoriți, dar fără copii, decât la cei cari au copii.

În genere, *numărul sinuciderilor e direct proporțional cu intensitatea și întinderea dezorganizării morale*.

G. ASLAN.

1) *Le Suicide*, Etude sociologique. (F. Alcan, editor).

LITERATURA

TĂUGUL¹⁾

Eră primăvara, pe la pusul porumbului, când a venit cu el din dărăt vătășelul de la primărie. Il trimesese prefectul pentru prăsilă în sat, zicea că-i de departe și de neam bun! Altfel eră și voinic! Nalt, gâtul gros, ceafa răsfrântă, capul sus, țațoș; ochii mari tiviți pe la coadă cu negru și vioi; coarnele lungi și încovoiate puțin nainte. Pe frunte îi atârna inele, inele, iar părul îi eră bălan! Deasupra botului câteva stropituri negre, părea că-s niște tăuni,—și copiii, de unde și până unde i-au zis Tăugu și așa i-a rămas numele! Și eră tânăr taurul, mergea pe doi viței! La început îl închideau noaptea în oborul primăriei, iar ziua îl priponea după aria boerului. Și pășteă singurel acolo, toată ziua, până seara, când venea vătășelul și-l aducea la primărie. Câte odată ca să-i mai treacă de urât vătășelului se juca cu Tăugul! îl mângâia între coarne, îl trăgea de scârlionți, ori își puneă capul lui în fruntea taurului și împingea și unul și altul, ca și cum s'ar fi luat la luptă! Apoi vătășelul se dă îndărăt și întindea podul palmei, iar Tăugul se năpusteă cu capul!

După vre-o lună așa, după ce s'a mai învățat, l-a dat și pe el în văcăria satului. Când trecea pe uliță cu pasul măsurat, făcut bine la trup și legănând încet capul, oamenii se uitau lung după el: «Măi nene Miule, doi dăștea să am eu și aș trece douăsprezece clăi, prin vadul Vistiresei, cu mâinele în șolduri!...» Și taurul se ducea cu văcăria la Tufar. Cât stă cu vacile, când îi venea cheful se jucă cu văcarul! El îi întindea bățul înaintea coarnelor, fugea înprejurul lui, se pitea pe după câte un tufan, iar Tăugu se năpusteă cu capul în trunchiul copacului! Seara când se întorcea văcăria, îi ieșea în cale vătășelul și-l aducea la primărie! Taurul însă iar aveă chef de joacă și nu-i da pace până nu-l luă nițel de coarne și nu se luptau amândoi! Și săreă, dă cu capul se năpusteă, până îl, închideă vătășelul în obor, atunci se culcă, mai aruncând când și când ochii spre poartă!...

Și azi joacă-se, mâine joacă-se a prins nărav și s'a învățat Tăugul să împungă. Și pe cine întâlneă: femei copii, se năpusteă în ei și-i dă jos! La început din joacă, dar mai pe urmă să fi văzut împuns! Goneă omul până cădea jos și îi dă cu capul până nu mai mișcă, până îl sfășia cu coarnele!

Dela o vreme taurul numai stă în văcărie! Umbla singur prin pădure, prin grâu, prin porumburi; pășteă unde-i plăceă, mănacă ce vrea! De intră în bucate nimeni nu cuteză să-l dea afară, ba căută să se ascundă bietul om! Intr'o zi l-a gonit pe pândar călare până l'a lăsat de urât! Copiii nu se mai duceau prin pădure să-i pici cu ceară! Odată au stat doi băeți o jumătate de zi într'un păr pădureț, iar Tăugu se învăteă pe la rădăcină, se uită în sus și aruncă din picioarele din dărăt. Și poate că toată ziua ar fi răbdat copiii de foame, călări pe crăcile părului, dacă nu l'ar fi rășbit pe taur setea și nu s'ar fi dus la gărlă!

Altă dată coboră pe coastă un biet creștin cu căruța, cu doi juncani; taurul iese cât colo din porumb, ridică capul în sus și începe să arunce din picioare! Omul înlemnește! Tăugul mai svârle încă odată din picioare și se năpustește în căruță. Răstoarnă carul, varsă mațele la un bou, iar omul abiă scapă în porumb și se face broască pe rărițatură! Altă zi un cioban treceă gărla călare pe măgar, s'a repezit taurul și l'a luat în coarne, când l-a aruncat jos a roșit apa!

Ajunsese Tăugu spaima satului, ba încă se dusesse pomina și prin împrejurimi; băgase groază în toată lumea! Ori unde se întâlneau două femei, nu eră vorba decât de taur! Ba că a omorât un om din cutare sat; ba că în porumbu cutăruia s'a găsit un bătrân cu mațile vărsate, ori în Tufar a spintecat o femeie! O babă spunea într'o zi la vecine că stămâna trecută a umblat tauru toată ziua cu un copil în coarne! Unii oameni numai își dădeau nici vitele la văcărie, le eră frică să nu le spargă tauru boii! Din zi în zi Tăugu se făcea și mai sălbatec, numai venea nici la primărie, să se culce noaptea în obor! Și, și mai mari grozăvenii vorbiă lumea! Copiii, cum scăpătă soarele nu mai cutezau să iasă afară din casă.

*

Intr'o zi s'a adunat tot satul la primărie și a trimis hârtie la prefect ca să le ia tauru, că omoară lumea! Iar de nu, o să-l împuste oamenii! A trecut o lună și n'a venit răspuns nici așa, nici așa!

Pe la culesu porumbului, într'o Duminică, au încălcat șase oameni din sat pe cai, au luat câte o frânghie groasă și doi au luat și puștile! S'au dus deasupra Tufarului și s'au ascuns în pădure. N'a trecut cât te-ai gândi și Tăugu numai iese din porumb și apucă pe coastă spre gărlă! Oamenii îl înconjoară din șase părți și întind frânghiile! Taurul încrunță capul, se uită în toate părțile și începe să arunce din picioare! Funiile stau întinse! Se mai învărtește încă odată Tăugu sfărând din picioarele din dărăt. apoi se năpustește; călărețul se dă înapoi, dar coarnele au și sfășiat burta calului; năchiază murgul și cade cât colo și el și omul! Din cea laltă parte răsună două detunături de pușcă,... taurul mugă înăbușit, se împletici și căzu în genuchi! Oamenii se deteră îndărăt: «Lăsați-l mă, că intrăm în belca cu stăpânirea!»...

A doua zi Tăugu era în oborul primăriei, se târâse noaptea până acolo! Ii mai mustea sânge din pulpa piciorului stâng dinnapoi, iar sub gât avea o racilă cât vrana butoiului! Sta culcat și sufla greu! I-a aruncat peste gard, cineva din ai primăriei, o mână de coceni, taurul i-a mirosit, dar n'a mâncat. Copiii vin și-l îmboldesc cu bețile printre gard. Tăugul mișcă încet capul, iar ei fug îndărăt! Apoi asvârlă de departe cu pietre, cu lemne în el, taurul pune botul în pământ și răsuflă înăbușit!...

A slăbit, a rămas numai oasele de el! I se văd șoldurile mari și coastele i le numeri! Botul parcă e mai lung acum și pe nări îi tot picură apă! Nu se mai ridică de jos! Mâna de coceni e tot lângă el, neatinsă! Copiii îl trag de coadă, dau cu bicele în el, îi îmboldesc cu coderia rana dela pulpă, taurul își tremură spinarea, crapă ochii și pufue pe nări! Apoi iau câte un bolovan și i-l sparg între coarne. Tăugul strânge mai mult ochii, un șir de lacrimi i se scurge pe sub ploapele mari și lipește gâtul pe pământul rece!!

Pe toamnă, când a dat bruma, într'o dimineață, copiii se duceau la școală și se abăteau și pe la oborul primăriei, ca în fiecare zi, de când zăcea taurul acolo! Unul ajunsese mai nainte și le face cu mâna la cei laltă.

— Alergați mă vere că a murit Tăugu!...

Stau toți cât colo și sbârcesc din nas!...

I. CHIRU-NANOV

1) Din volumul „Păcate Vechi“ ce e sub tipar în editura Alcalay.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUȚĂȚI și MANUFACTURĂ

Lănuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MĂTĂSĂRIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

Analizează complet urine

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale, paraziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stufe, etc.

Laboratorul D-rului G. Robin

singurul Dr. în medicină specialist cu o practică de Laborator de 15 ani.

De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile

Str. I. C. Brătianu (Telefon 13/69)

— Cel mai mare laborator particular de —

Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strins urină, etc. și instrucțiuni se trimit la cerere.

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angrosiștilor li se acordă rabat

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT SI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1-11

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători